

ข้อมูลปราชญ์ชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น
องค์การบริหารส่วนตำบลลานหอย อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕

.....

ข้อมูลปราชญ์ชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑. ข้อมูลพื้นฐาน ประวัติความเป็นมาของตำบลลานหอย

ตำบลลานหอย ซึ่งจากตำนานเล่ากันว่าสมัยสุโขทัยเป็นราชธานีลานหอยถูกจัดตั้งเป็นเมืองหน้าด่านเพื่อคอยเฝ้าระวังศัตรูเรียกว่า “ด่านลานหอย” ต่อมาเมื่อประชาชนมาอาศัยเพิ่มขึ้นเป็นชุมชนขนาดใหญ่จนกลายเป็นหมู่บ้านแต่ถูกเรียกเพี้ยนเป็น “ด่านลานหอย” จนถึงทุกวันนี้โดยที่ตำบลลานหอยเป็นตำบลหนึ่งในเขตอำเภอบ้านด่านลานหอย ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลลานหอย ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของที่ว่าการอำเภอบ้านด่านลานหอย ระยะห่างจากอำเภอบ้านด่านประมาณ ๓๐๐ เมตร ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบบางส่วน และเป็นที่ราบเชิงเขาประมาณ ๘๐%

องค์การบริหารส่วนตำบลลานหอย ยกฐานะจากสภาตำบลตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยเมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ ซึ่งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ชั้น ๕ หรือเป็นขนาดเล็ก และได้ดำเนิน การปรับเป็น องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดกลาง เมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๑

๒. ที่ตั้ง

ทิศเหนือ ติดต่อเทศบาลตำบลลานหอย อำเภอบ้านด่านลานหอย
ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลน้ำพุ อำเภอศรีมาศ
ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลวังตะคร้อ อำเภอบ้านด่านลานหอย
ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลบ้านด่าน อำเภอบ้านด่านลานหอย

๓. เขตการปกครองและประชากร

องค์การบริหารส่วนตำบลลานหอยมีพื้นที่ในการปกครอง ๖ หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนพื้นที่		
		ไร่	ตารางกิโลเมตร	คิดเป็นร้อยละของพื้นที่ทั้งหมด
๓	เชิงคีรี	๒๓,๙๗๐	๓.๘	๒.๑
๕	บ้านหนองเฒ่า	๑๗,๙๑๑	๒.๙	๑.๕
๖	บ้านวังตะแบก	๑๖,๒๖๗	๒.๖	๑.๕
๗	บ้านวังโคนเปื่อย	๓๐,๓๘๑	๔.๙	๒.๗
๙	บ้านไร่เต็ง	๑๖,๒๖๗	๒.๖	๑.๔
๑๐	บ้านสะเดางาม	๘,๙๕๔	๑.๔	๘
รวม		๑๑๓,๗๕๐	๑๘.๒	๑๐๐

จำนวนประชากรในเขตพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลลานหอย ดังนี้

หมู่ที่	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม	จำนวนครัวเรือน
๓	๒๑๓	๒๓๕	๔๔๘	๑๔๘
๕	๔๕๒	๔๔๓	๘๙๕	๓๑๐
๖	๓๒๙	๓๑๕	๖๔๔	๒๑๙
๗	๓๕๕	๓๕๘	๗๑๓	๒๒๑
๙	๔๔๒	๔๑๙	๘๖๑	๒๐๓
๑๐	๒๒๘	๑๙๑	๔๑๙	๑๓๙
รวม	๒,๐๑๙	๑,๙๖๑	๓,๙๘๐	๑,๒๔๐

๔. แหล่งเรียนรู้ / ภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑) ห้องสมุด	-	แห่ง
๒) พิพิธภัณฑ์	-	แห่ง
๓) ศูนย์ ICT	๑	แห่ง
๔) ที่อ่านหนังสือพิมพ์ชุมชน	๖	แห่ง
๕) โบราณสถาน	-	แห่ง
๖) <u>ภูมิปัญญาท้องถิ่น</u>	<u>๖</u>	<u>แห่ง</u>

๕. ข้อมูลการส่งเสริมการกีฬา นันทนาการ กิจกรรมเด็ก เยาวชนและประชาชน

๗.๑ จำนวนสถานที่จัดกิจกรรมด้านกีฬาและนันทนาการ

๑) ศูนย์วิทยาศาสตร์การกีฬา	-	แห่ง
๒) ศูนย์เยาวชน	-	แห่ง
๓) สนามกีฬากลาง	๓	แห่ง
๔) ลานกีฬา	๖	แห่ง
๕) สระว่ายน้ำ	-	แห่ง
๖) ชมรม / สมาคม / สโมสร	๓	แห่ง
๗) สวนสุขภาพ	-	แห่ง
๘) สถานที่ท่องเที่ยว/พักผ่อนหย่อนใจ	๑	แห่ง
๙) ลานดนตรี	-	แห่ง
๑๐) ศูนย์ส่งเสริมการออกกำลังกาย	๒	แห่ง

๗.๒ จำนวนกิจกรรม / โครงการด้านกีฬาและนันทนาการ

๑) ส่งเสริมการออกกำลังกาย	๑	กิจกรรม
๒) ส่งเสริมด้านกีฬา	๔	กิจกรรม
๓) ส่งเสริมด้านดนตรี	-	กิจกรรม
๔) ส่งเสริมด้านศิลปะ	-	กิจกรรม
๕) ส่งเสริมด้านนันทนาการ	๕	กิจกรรม
๖) ส่งเสริมด้านเสริมสร้างภูมิคุ้มกันต้านยาเสพติด / โรคเอดส์/โรคติดต่อร้ายแรง	๖	กิจกรรม

๖. ข้อมูลสถานพยาบาล / ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพชุมชน (โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล)

๘.๑ จำนวนสถานพยาบาล / ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพชุมชน (โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ

ตำบล)

๑) หน่วยงานราชการ	-	แห่ง
๒) หน่วยงานเอกชน	-	แห่ง
๓) หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	-	แห่ง

๘.๒ กิจกรรม /โครงการส่งเสริมสุขภาพชุมชน

๑) การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด	๓	กิจกรรม
๒) การป้องกันโรคติดต่อ	๓	กิจกรรม
๓) การส่งเสริมให้ประชาชนมีสุขภาพที่ดี	๙	กิจกรรม

๗. ข้อมูลด้านการศาสนา ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

๗.๑ ศาสนสถาน

๑) วัด	๗	แห่ง
๒) มัสยิด	-	แห่ง
๓) โบสถ์ (คริสต์)	-	แห่ง

๗.๒ กิจกรรม /โครงการด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑) กิจกรรมวันสำคัญของชาติ	๓	กิจกรรม
๒) กิจกรรมวันสำคัญของศาสนา	๗	กิจกรรม
๓) กิจกรรมด้านวัฒนธรรม/ประเพณีท้องถิ่น	๕	กิจกรรม
๔) กิจกรรมส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น	๑	กิจกรรม
๕) กิจกรรมพัฒนาและสร้างสรรค์งานศิลปะและดนตรี	-	กิจกรรม
๖) กิจกรรมสร้างเสริมสถาบันครอบครัว	-	กิจกรรม

๘. วิสัยทัศน์

“การจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทย สู้สังคมแห่งการเรียนรู้และอยู่เย็นเป็นสุขอย่างยั่งยืน” (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น)

“ส่งเสริมการศึกษา พัฒนาคุณภาพชีวิต ปลุกจิตสำนึกสิ่งแวดล้อม น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียง” (องค์การบริหารส่วนตำบลลานหอย)

๙. กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๙.๑ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒)

พ.ศ.๒๕๔๕

มาตรา ๔๑ ได้บัญญัติให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่ง หรือทุกระดับ ตามความพร้อม ความเหมาะสม และความต้องการภายในท้องถิ่นนั้น

๙.๒ พระราชบัญญัติสภาพัฒนาการและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.๒๕๓๗

มาตรา ๖๗ ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย องค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ต้องทำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ดังนี้

- (๕) ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
- (๖) ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุและผู้พิการ
- (๘) บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

๙.๓ พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒

มาตรา ๑๖ ให้เทศบาล เมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง ดังนี้

- (๙) การจัดการศึกษา
- (๑๐) การสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชราและผู้ด้อยโอกาส
- (๑๑) การบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น
- (๑๔) การส่งเสริมกีฬา

๑๐. พันธกิจ

พันธกิจการพัฒนาการศึกษา ขององค์การบริหารส่วนตำบลลานหอย

- ๑) จัดการศึกษาปฐมวัยให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน
- ๒) ส่งเสริมการกีฬา นันทนาการ กิจกรรมเด็ก เยาวชนและประชาชน
- ๓) ส่งเสริม สนับสนุนบุคลากรทางการศึกษา ครูผู้ดูแลเด็ก ในการจัดส่งเข้ารับการอบรม สัมมนาเพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงาน
- ๔) ส่งเสริม การอนุรักษ์จารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรม **ภูมิปัญญาท้องถิ่น** และดำรงชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- ๕) จัดหาวัสดุ อุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอนให้พอเพียง
- ๖) รณรงค์ ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ๗) จัดให้มีแหล่งเรียนรู้/แหล่งค้นคว้าของชุมชน
- ๘) ส่งเสริมครอบครัวอบอุ่น และชุมชนเข้มแข็ง

๑๓. จุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนา

องค์การบริหารส่วนตำบลลานหอย มีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาทางด้านการศึกษาลหลายประการเพื่อมุ่งเน้นให้เด็กนักเรียน เยาวชนและประชาชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง มุ่งสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนาให้ประชาชนให้มีความรู้คู่คุณธรรมและจริยธรรม เกิดความมุ่งมั่นที่จะอนุรักษ์ สืบทอด ประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงามและพัฒนาภูมิปัญญาให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้ชุมชนได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ฉะนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลลานหอย จึงได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาแผนการศึกษา ดังนี้

- ๑) เด็ก นักเรียนได้รับการบริการสาธารณะด้านการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบลลานหอย ที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน
- ๒) เยาวชนและประชาชนได้แสดงออกถึงศักยภาพของตนเอง ด้านกีฬาและนันทนาการ
- ๓) บุคลากรทางการศึกษา ครูผู้ดูแลเด็กมีความรู้ ทักษะในการปฏิบัติงาน
- ๔) เยาวชนและประชาชนตระหนักและเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ศิลปะ **ภูมิปัญญาท้องถิ่น** ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น
- ๕) ประชาชนดำรงชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- ๖) เด็ก เยาวชนและประชาชนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ
- ๗) เด็กเล็กศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีเครื่องเล่น วัสดุ อุปกรณ์การศึกษาอย่างพอเพียง

๘) เด็ก เยาวชนและประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๙) เด็ก เยาวชนและประชาชนมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ

๑๐) ชุมชนท้องถิ่นเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

๑๑) ครอบครัวมีความอบอุ่น ชุมชนมีความเข้มแข็ง

๑๔. วิเคราะห์ SWOT

จุดแข็ง (Strength – S)

๑) ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำชุมชน เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ด้านการพัฒนาท้องถิ่นที่กว้างไกล

๒) มีงบประมาณในการพัฒนาหรือดำเนินกิจกรรมตามโครงการด้านการศึกษาเพียงพอ

เท่าที่ควร

๓) บุคลากรได้รับการส่งเสริม สนับสนุนให้มีศักยภาพในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

๔) บุคลากรได้รับข้อมูลข่าวสารทางด้านการพัฒนาการศึกษาอย่างทั่วถึง

จุดอ่อน (Weakness – W)

๑) ขาดอาคารสถานที่ ที่เหมาะสมในการจัดการศึกษาอย่างเป็นเอกเทศ สถานศึกษาในสังกัดหรือศูนย์พัฒนาเด็กเล็กยังไม่มีอาคาร สถานที่เป็นของตนเอง

๒) ขาดงบประมาณในการสร้างแหล่งเรียนรู้ สนามกีฬาและสถานที่ออกกำลังกาย

๓) ประชาชนบางส่วนไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

เท่าที่ควร

๔) มีการรวมกลุ่ม ชมรม สมาคมในการจัดกิจกรรมต่างๆค่อนข้างน้อย

โอกาส (Opportunity – O)

๑) ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ให้ความร่วมมือในการส่งเสริมสนับสนุน การจัดกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งการพัฒนาทางด้านการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมเป็นอย่างดี

๒) ส่วนราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนอย่างเต็มตามศักยภาพ

๓) บุคลากรมีศักยภาพและมีความพร้อมในการพัฒนาด้านการศึกษาพอสมควร

๔) นโยบายของรัฐบาลส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาตลอดชีวิตและทั่วถึง

อุปสรรค (Threat – T)

๑) ประชาชนไม่ค่อยรับรู้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาด้านการศึกษา

๒) การจัดกิจกรรมในภาพรวมเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างทั่วถึงค่อนข้างยาก เนื่องจากเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลกว้างขวาง

๓) กฎ ระเบียบ แนวทางการบริหารการศึกษาและการจัดการศึกษา มีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างบ่อย

๔) ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น สนามกีฬาและสถานที่ออกกำลังกายค่อนข้างน้อย

การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑. การทำอาหารแป้งปรง

ปราชญ์ชาวบ้าน แขนงการทำอาหารแป้งปรง

นางสุดาวลัย์ รู้คุณ ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนเชิงคีรี (สุวิชานวรรุฒิ) ตั้งอยู่หมู่ที่ ๓ ตำบลลานหอย อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย

ความเป็นมา

ครู เด็กนักเรียนและชาวบ้านเชิงคีรี ตำบลลานหอย อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย มีป่าไผ่ ไร่ ไร่บ้านให้ใช้ประโยชน์หาอยู่หากินมาหลายชั่วอายุคน แม้ฝนป่าจะลดน้อยลงทุกวัน ในช่วงฤดูฝนไผ่วันเข้าพรรษา ผลปรงจะสุกเป็นสีเหลืองกลมๆ อยู่ที่คอของต้นปรงตัวเมีย ครู และเด็กนักเรียน โรงเรียนเชิงคีรี (สุวิชานวรรุฒิ) ได้เข้าไปศึกษาเรื่องของปรง เป็นวิชาภูมิปัญญาท้องถิ่น เกี่ยวกับพืชพรรณและอาหารพื้นบ้าน จนรู้ว่าผลปรงมีเนื้อในเป็นแป้ง สามารถนำมาทำเป็นขนมหวานสำหรับเทศกาลเข้าพรรษาได้ แต่ต้องรู้วิธีทำไม่เช่นนั้นจะมีพิษ กินแล้วเบื่อเมาได้ ปัจจุบันครูและเด็กนักเรียนนำผลปรงมาประยุกต์ทำขนมอร่อยๆ ได้มากมายหลายอย่าง ซึ่งได้ถูกนำเสนอในรายการทุ่งแสงตะวัน ตอนขนมแป้งปรง ในวันเสาร์ ที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕ แล้วนั้น

ขั้นตอนการทำขนมแป้งปรง

วัตถุดิบ

- แป้งปรง๑ ส่วน
- น้ำ๓ ส่วน
- น้ำตาล๑ กิโลกรัม
- มะพร้าว น้ำหอมอ่อนขูดแล้ว

อุปกรณ์

- ผ้าขาวบาง
- หม้อ หรือ กระทะ
- ไม้กวน

วิธีทำ

- นำแป้งปรงที่มารองโดยใช้ผ้าขาวบาง พร้อมเทน้ำลงไปด้วย หรือจะเป็นน้ำมะพร้าวก็ได้เพื่อช่วยเพิ่มกลิ่นหอมของขนม หลังจากนั้นนำแป้งใส่หม้อหรือกระทะ คนให้เข้ากัน ตีแป้งให้ละเอียด

- นำแป้งตั้งไฟ กวนไปเรื่อยๆจนกว่าแป้งจะมีสีใส ใช้เวลาประมาณ ๑ ชั่วโมง

- ใส่น้ำตาลลงไป กวนให้เข้ากัน
- เมื่อแป้งเริ่มเหนียวแล้ว ใส่มะพร้าวขูดลงไป กวนให้มะพร้าวเข้ากับแป้ง
- เมื่อกวนเข้าที่แล้ว นำขนมมาวางพักไว้ให้เย็น เพื่อให้ขนมแข็งตัว

หลังจากนั้นสามารถรับประทานได้เลย หรืออาจเพิ่มกะทิ หรือ มะพร้าวโรยหน้า เพื่อเพิ่มความอร่อยได้ตามใจชอบ

ภาพถ่ายการทำขนมแป้งปรง

ต้นปรง

ลูกปรง

แป้งปรง

ภาพบางส่วน จากรายการทุ่งแสงตะวัน ตอน ขนมจากแป้งปรง

อบต.ลานหอย มอบเกียรติบัตรปราชญ์ชาวบ้าน แขนงการทำแบ่งปรง

ปราชญ์ชาวบ้าน ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น แขนงการทำแบ่งปรง

ปราชญ์ชาวบ้าน ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น แขนงการทำแป้งปรุง

เด็กๆ ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น แขนงการทำแป้งปรุง

ขนมที่มีส่วนผสมจากแป้งปรง

ขนมที่มีส่วนผสมจากแป้งปรง

๒. การทำไม้กวาดดอกหญ้า

ปราชญ์ชาวบ้าน แขนงการทำไม้กวาดดอกหญ้า

นางสะอั้ง แยมสวน ที่อยู่บ้านเลขที่ ๑๑๓/๔ หมู่ที่ ๕ ตำบลลานหอย อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย

ความเป็นมา

ไม้กวาด คือ อุปกรณ์สำหรับใช้ในการทำความสะอาดที่อยู่คู่กับคนไทยเรามาช้านาน ทุกบ้านต้องมีไว้เพื่อทำความสะอาดบ้าน เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งเป็นพื้นความรู้ความสามารถที่ได้รับการส่งสืบทอดกันมา นำมาปรับใช้ร่วมกับความรู้และประสบการณ์ของตนเอง ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง รวมถึงชาวบ้านในท้องถิ่น สืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษจนกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตอันยาวนาน ไม้กวาดดอกหญ้า ทำมาจากดอกหญ้าที่เรียกว่าดอกหญ้างัง ซึ่งส่วนใหญ่จะเก็บได้ในช่วงเดือนธันวาคม มกราคม กุมภาพันธ์ แต่ในช่วงที่ดอกออกมากที่สุด จะอยู่ในช่วงต้นเดือนมกราคม ดอกหญ้างังเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ อยู่ตามเชิงเขาหรือพื้นที่สูง ซึ่งการทำไม้กวาดดอกหญ้าเป็นการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เวลาว่างหลังจากการเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว ก็จะใช้เวลาว่างทำไม้กวาดไว้ใช้ในครัวเรือน และบางส่วนก็จะทำไม้กวาดเป็นอาชีพเสริม จำหน่ายภายในชุมชน เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว

ขั้นตอนการทำไม้กวาดดอกหญ้า

วัตถุดิบและส่วนประกอบ

- ๑) ดอกหญ้าหรือดอกกก
- ๒) บล็อกพลาสติก พร้อมด้าม และหูแขวน ลวด
- ๓) เชือกไนล่อน
- ๔) เข็ม
- ๕) ตะปูเข็ม
- ๖) ค้อน
- ๗) คีมตัดลวด
- ๘) กรรไกรตัดกิ่งไม้

ขั้นตอนการผลิต

- ๑) คัดเลือกดอกหญ้าคัดขนาดให้เท่ากัน ชั่งน้ำหนัก ๒ - ๒.๕ ขีด แล้วแต่ต้องการความหนาแน่น หรือน้อย
- ๒) แบ่งดอกหญ้าเป็น ๓ กำ มัดด้วยลวดให้แน่น
- ๓) ทูบด้วยค้อนตรงรอยมัดให้แบน
- ๔) ตัดตรงโคนให้เป็นรูปสามเหลี่ยม
- ๕) นำดอกหญังกำที่ ๑ ใส่ในบล็อกพลาสติกจัดให้แผ่ออก เย็บแบบเนาจนสุดกำ
- ๖) ใส่กำที่ ๒ และ ๓ เย็บแบบเดียวกับกำที่ ๑ แล้วเย็บย้อนกลับมาที่จุดเริ่มต้น ลงไฟปลายเชือกป้องกันเชือกหลุดนำมาประกอบกับด้ามจับ และหูแขวน ตอกด้วยตะปูเข็ม ตัดตกแต่งปลายดอกหญ้าให้สวยงาม
- ๗) ใช้ด้ามพลาสติกขนาด ๓ หุน เซนติเมตร ยาวประมาณ ๖๐ เซนติเมตร ตอกใส่กับตัวบล็อกแล้วตอกตะปู ขนาด ๑ นิ้ว ๒ ตัว เพื่อยึดดอกหญ้าที่ใส่บล็อก กับด้ามให้แน่น แล้วใส่จุกท้ายสำหรับเป็นที่แขวนเป็นอันเสร็จขั้นตอน

เทคนิค/เคล็ดลับในการผลิต

ผลิตภัณฑ์ไม้กวาดดอกหญ้า มีการใช้ดอกหญ้าที่นำมาตากจนแห้งสนิทและใช้ดอกหญ้าที่มีน้ำหนักเท่ากันมัดด้วยลวดให้แน่น เพื่อให้ดอกหญ้าเกาะติดมั่นคงและการใช้งานคงทน ไม่หลุดง่าย

ภาพถ่ายการทำ

วัตถุดิบการทำไม้กวาดดอกหญ้า

ปราชญ์ชาวบ้าน ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น แขนงการทำไม้กวาดดอกหญ้า

อบต.ลานหอย มอบเกียรติบัตรปราชญ์ชาวบ้าน แขนงการทำไม้กวาดดอกหญ้า

เด็กนักเรียน ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น แขนงการทำไม้กวาดดอกหญ้า

๓. การทำตะกร้าเชือกฟาง

ปราชญ์ชาวบ้าน แขนงการทำตะกร้าเชือกฟาง

นางแสงหล้า ใจเวียง ที่อยู่บ้านเลขที่ ๑๑๓/๑ หมู่ที่ ๕ ตำบลลานหอย อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย

ความเป็นมา

นางแสงหล้า ใจเวียง และกลุ่มแม่บ้าน หมู่ที่ ๕ ตำบลลานหอย อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย เมื่อว่างจากการประกอบอาชีพหลักคือ ทำนา ทำไร่ ได้ใช้เวลาว่างโดยนำวัตถุดิบที่สามารถจัดหาได้ง่าย มาทำงานฝีมือกันเพื่อให้มีอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว โดยการสานตะกร้าจากเชือกฟาง ปัจจุบันเริ่มมีแม่บ้านและผู้สนใจเข้ามาฝึกหัดทำตะกร้าเชือกฟางกันเพิ่มมากขึ้น

ขั้นตอนการทำตะกร้าเชือกฟาง

วัตถุดิบและส่วนประกอบ

๑. เชือกใยสังเคราะห์ หรือเชือกมัดฟาง
๒. โครงตะกร้า ทำจากลวดที่นำมาเชื่อมต่อเป็นรูปทรงตามแบบที่ต้องการ เพื่อยึดเชือกฟางให้แน่น และสร้างความแข็งแรงให้กับตะกร้า
๓. กรรไกร เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ตัดเชือกให้ได้ขนาดและความยาวที่ต้องการ และตัดส่วนที่ไม่ต้องการออก
๔. เข็มก้นทอง เป็นอุปกรณ์ช่วยในการขยายช่องให้กว้างขึ้น เพื่อง่ายต่อการสอดปลายเชือก
๕. ไฟแช็ค ใช้สำหรับการเก็บปลายเชือกไม่ให้แตก

ขั้นตอนการผลิต

นำเชือกมัดฟางที่เลือกไว้ตามขนาด สี ที่ต้องการ มาตัดตามความยาว วัดเชือกให้ยาว ๒๒๐ เซนติเมตรตะกร้า ๑ โครง ใช้เชือกมัดฟาง ๑๘๐ เส้น เมื่อได้เชือกตามที่ต้องการ ก็นำเอาโครงตะกร้าพันด้วยเชือกมัดฟางมา ต้องพันเชือกมัดฟางให้รอบโครงตะกร้าเพื่อไม่ให้เห็นลวด เมื่อพันถึงส่วนที่เหล็กเชื่อมต่อกัน ให้พันสองรอบเพื่อปิดไม่ให้เห็นโครงลวดตะกร้า เมื่อพันเสร็จจนรอบแล้วให้พันสอดอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นเก็บปลายเชือกด้วยความร้อน ก็จะได้โครงตะกร้าที่พันเชือกเสร็จเรียบร้อยแล้ว การสานกันตะกร้า นำเชือกที่ตัดไว้มาสอดโดยใช้เข็มกันทองสอดนำร่อง จากนั้นสอดเส้นเชือกแล้วดึงให้กึ่งกลางของกันตะกร้า ๒ ห่วง ที่อยู่ตรงเส้นผ่าศูนย์กลางของกันตะกร้า ดึงเชือกให้ลอดผ่านห่วงจนแบ่งครึ่งของเส้นเชือกจะได้เส้นเชือก ๔ เส้น การสานกันตะกร้าใช้เชือก ๔๐ เส้น

-วิธีการมัดเชือกให้เป็นดอก

เมื่อทำการมัดปมหน้าคู่เชือก จะได้เชือกเป็น ๔ เส้น แบ่งเป็นเส้นผูก ๒ เส้น ด้านข้าง และ ๒ เส้นอยู่ตรงกลางเป็นเส้นแกน หรือเส้นยืนจากนั้นนำเชือกด้านขวาวาง พาดบนเส้นแกนเป็นรูปเลข ๔ คล้องเชือกทางซ้ายไปด้านหลังเส้นแกนคู่ออกไปทางวง เชือกด้านขวาแล้วดึงเส้นเชือกให้ตึงนำเชือกด้านซ้ายวางพาดเส้นแกน นำเชือกด้านขวาวาง บนเชือกด้านซ้าย นำเชือกด้านขวาคลองไปด้านหลังเส้นแกนคู่ออกมาวางทับเส้นด้านซ้าย จากนั้นดึงเชือกให้ตึง การมัดเชือกซ้ำอีก ๓ ครั้ง ก็จะได้

๑. ทำกันตะกร้า ตัดเชือกยาว เสร็จแล้วคล้องเชือกใส่ห่วงที่กันตะกร้า ๒ ห่วง ที่อยู่ตรงเส้นผ่าศูนย์กลางของกันตะกร้า ดึงเชือกให้ลอดผ่านห่วง จนแบ่งครึ่งของเส้นเชือก จะได้เส้นเชือก ๔ เส้น

๒. จากนั้นมัดเชือก ๑ คู่ รอบเส้นโครงเหล็กขึ้นมา ๑ ดอก (การสอดเชือกจะ ใช้เข็มช่วงขยายห่วงให้กว้างขึ้น)

๓. จากนั้นเว้น ๑ ห่วง สอดเชือกใส่ห่วงที่กันตะกร้าอีก ๒ ห่วง และมัดเชือก (๒ คู่) ๑ ดอกสลับเว้น ๑ ห่วง

๔. จากนั้นก็ทำการมัดเชือกจนเต็มกันตะกร้า แล้วสอดเชือกด้านนอกขอบกันตะกร้า ตัด เชือกและเก็บริมด้วยความร้อนก็ได้กันตะกร้า

- การขึ้นลายตัวตะกร้า

๑. ตัดเชือกด้วยความยาว จากนั้นเลือกจุดกึ่งกลางของขอบบนตะกร้าด้าน ที่ ๑ แล้วสอดเชือกใส่ห่วงแล้วดึงเชือกให้อยู่กึ่งกลาง

๒. เว้นห่วง ๒ ห่วง สลับกับการสอดเส้นเชือก ๑ เส้น

๓. มัดเชือกให้เป็นดอก สำหรับเส้นเชือกที่อยู่ติดกับเชือกโครงเหล็กของตัว ตะกร้าให้นำเชือกมามัด ๒ คู่ ซึ่งการมัดดอกต้องมัดให้รอบตะกร้า จำนวน ๓ แถว ถึง จะขึ้นลายได้

- การขึ้นลายตัวตะกร้า

๑. ตัดเชือกด้วยความยาว จากนั้นเลือกจุดกึ่งกลางของขอบบนตะกร้าด้านที่ ๑ แล้วสอดเชือกใส่ห่วงแล้วดึงเชือกให้อยู่กึ่งกลาง

๒. เว้นห่วง ๒ ห่วง สลับกับการสอดเส้นเชือก ๑ เส้น

๓. มัดเชือกให้เป็นดอก สำหรับเส้นเชือกที่อยู่ติดกับเชือกโครงเหล็กของตัวตะกร้า ให้ นำเชือกมามัด ๒ คู่ ซึ่งการมัดดอกต้องมัดให้รอบตะกร้า จำนวน ๓ แถว ถึงจะขึ้นลายได้

- การขึ้นลายตัวตะกร้า

๑. ตัดเชือกด้วยความยาว จากนั้นเลือกจุดกึ่งกลางของขอบบนตะกร้าด้านที่ ๑ แล้วสอดเชือกใส่ห่วงแล้วดึงเชือกให้อยู่กึ่งกลาง

๒. เว้นห่วง ๒ ห่วง สลับกับการสอดเส้นเชือก ๑ เส้น

๓. มัดเชือกให้เป็นดอก สำหรับเส้นเชือกที่อยู่ติดกับเชือกโครงหลักของตัวตะกร้าให้นำเชือกมามัด ๒ คู่ ซึ่งการมัดดอกต้องมัดให้รอบตะกร้า จำนวน ๓ แถว ถึงจะขึ้นลายได้ การพันหุตะกร้านำเชือกที่เตรียมไว้ จากนั้นนำมาสอดที่ห่วงขิดริมหุตะกร้าด้านหนึ่ง แล้วมัดดอกเกลียวกับแขนตะกร้า ทั้งสองข้างโดยมัดดอก ๑ ครั้งไปทางเดียว พอถึงช่วงที่แขนทั้งสองข้างมา ติดกันให้มัดดอก ๑ คู่ ตลอดจนถึงแขนตะกร้าอีกครั้ง จึงมัดเกลียว อีกครั้ง เก็บริมด้วยความร้อนให้เรียบร้อย

เทคนิค/เคล็ดลับในการผลิต

การพันหุตะกร้านำเชือกที่เตรียมไว้ จากนั้นนำมาสอดที่ห่วงขิดริมหุตะกร้าด้านหนึ่ง แล้วมัดดอกเกลียวกับแขนตะกร้า ทั้งสองข้างโดยมัดดอก ๑ ครั้งไปทางเดียว พอถึงช่วงที่แขนทั้งสองข้างมา ติดกันให้มัดดอก ๑ คู่ ตลอดจนถึงแขนตะกร้าอีกครั้ง จึงมัดเกลียว อีกครั้ง เก็บริมด้วยความร้อนให้เรียบร้อย

ผลิตภัณฑ์จากตะกร้าเชือกฟาง

๔. การทอเสื่อหญ้ากก

ปราชญ์ชาวบ้าน แขนงการทอเสื่อหญ้ากก

นางสั่น แก้วก่า ที่อยู่บ้านเลขที่ ๓๒ หมู่ที่ ๙ ตำบลลานหอย อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย

ความเป็นมา

การทอเสื่อกกเป็นภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นที่นำเอาต้นกกมาแปรรูปให้เป็นเส้นย้อมสีแล้วสานทอให้เป็นแผ่นผืนเพื่อนำมาใช้ปูลาดรองนั่งหรือนอนหรือทำธุรกรรมต่างๆ ตลอดจนทำพิธีกรรมทางศาสนา

และความเชื่อ

เสื่อกกเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีใช้กันอยู่ทั่วไปทั้งในประเทศหรือต่างประเทศ ทั้งนี้เพราะต้นกกเป็นพืชธรรมชาติที่ขึ้นอยู่ทั่วทุกภูมิภาคและภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นที่นำต้นกกมาแปรรูปก็มีลักษณะคล้ายกัน หรือได้อิทธิพลทางความคิดจากกันและกัน ทำให้เสื่อกกถูกจัดได้ว่าเป็นปัจจัยจำเป็นอย่างหนึ่งต่อการดำรงชีวิตของผู้คน

นางสั่น แก้วก่า และแม่บ้านหมู่ที่ ๙ บ้านไร่เต็ง ตำบลลานหอย อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย ได้มีการสืบสานภูมิปัญญาทางการทอเสื่อกกนี้มายาวนาน แม้จะอพยพย้ายมาจากภาคอีสาน แต่ได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่น แขนงการทอเสื่อกกมาสืบสานและถ่ายทอดให้กับลูกหลานต่อไป

ขั้นตอนการทอเสื่อหญ้ากก

วัสดุอุปกรณ์ในการทำ

๑. กรรไกร
๒. กกหรือไหล
๓. เชือกไนลอนหรือเชือกเอ็น
๔. ฟืมทอเสื่อ ๑ เมตร ๕. โหมทอเสื่อ กว้าง ๑ เมตร ยาว ๒ เมตร
๖. ไม้สอดกก
๗. สีย้อมกก

วิธีการย้อมสีกก

๑. ต้มน้ำให้ร้อนและผสมสีลงไป
๒. นำต้นกกที่เตรียมเอามาลงต้มให้สีเข้ากับเนื้อกก
๓. เอาขึ้นมาตากให้แห้ง
๔. ตากให้แห้งแล้ว (สามารถเอามาทอได้)

ขั้นตอนการทำ

๑. นำกกหรือไผ่มากริดออกเป็นเส้นไปตากแดดประมาณ ๑ อาทิตย์
๒. เมื่อแห้งแล้วนำมาย้อมสีตามต้องการ โดยสีที่ย้อมเป็นสีเคมีอย่างดี ส่วนมากจะย้อม สีน้ำตาลและสีขาว สีแดง สีนํ้าเงิน
๓. นำเชือกไนลอนหรือเชือกเอ็นซึ่งที่โสมทอเสื่อให้เป็นเส้นตามโสมและฟืม
๔. นำกกหรือไผ่สอดเข้ากับไม้สอดเพื่อที่จะสอดเข้ากับโสมทอเสื่อ
๕. เมื่อสอดกกหรือไผ่เข้าไปแล้วพลิกฟืมเข้าหาตัวเองให้กกหรือไผ่แน่นติดกัน เป็นลายต่าง ๆ
๖. ลายที่ทอเป็นประจำและเป็นที่ยอมรับคือ ลายมัดหมี่ ลายธรรมดา ลายกระจับ
๗. จากนั้นก็นำเสื่อกกที่ทอแล้วมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น หมอน อาสนะ หนอน ทอพีพี(หมอนข้าง) เสื่อพับ ที่รองแก้ว หมอนสามเหลี่ยม ฯลฯ

วิธีการทอเสื่อ

เลือกขนาดของฟืมให้ได้ขนาดตามที่ต้องการ นำฟืมไปตั้งในโสมที่จะทอแล้วตั้งให้ไ้ระดับ ระยะห่างจากเหล็กดินเสื่อประมาณ ๒ ฟุต นำเชือกไนลอนมาซึ่งจามริมฟืมซี่แรก จะเริ่มจากด้านซ้าย หรือขวา ก่อนก็ได้แล้วแต่นัด การซึ่งเชือกใช้คน ๒ คน คนหนึ่งนั่งอยู่ที่หัวเสื่อคอยมัดเชือกที่ซึ่งให้ตึง และแน่น อีกคนนั่ง

อยู่ต้นเสื้อคอยสอดเชือกเข้ากับเหล็กต้นเสื้อ ใช้เชือกสอดเข้าไปในรูฟืมที่เจาะไว้ เป็นสองแถว แล้วดึงปลายเชือกไปเกาะติดกับตะปูที่เราตอกงอไว้ติดกับไม้อีกท่อนหนึ่ง แล้วยึดกันให้แน่น เชือกดึงให้ยาวตามความยาวของเสื้อพรมนำใส่กกที่จะทอ

ในการทอเสื้อจะใช้คน ๒ คน คนแรกเป็นคนทอ อีกคนหนึ่งเป็นคนคอยสอดเส้นกก กกที่นำมาทอจะใส่ถุงพลาสติกเพื่อให้กกนิ่มและทอได้แน่น การทอคนทอจะต้องคว่ำฟืมเพื่อให้มีช่องว่างสำหรับสอดกก คนสอดจะสอดเส้นกกโดยแนบส่วนหัวของเส้นกกกับไม้สอด สอดไปตามช่องระหว่างเชือกที่แยกออกจากกัน ขณะที่คว่ำฟืม พอสอดไปสุดริมเชือกอีกข้างดึงไม้สอดกลับคืนคงเหลือแต่เส้นกก คนทอก็กระทบฟืมเข้าหาตัว แล้วคนทอก็หงายฟืม คนสอดก็ใช้ส่วนปลายของเส้นกกแนบกับไม้สอด สอดกกเข้าไปอีก คนทอก็กระทบฟืมเข้าหาตัว แล้วไพร้มเสื้อทางด้านซ้ายมือ การไพร้มเสื้อ คือ การใช้ปลายกกม้วนงอลงแล้วสอดทับเชือกขัดไว้ให้แน่น ต่อไปคว่ำฟืม ไพร้มเสื้อทางด้านขวามือ ทำเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะได้ขนาดตามที่ต้องการ ในขณะที่ทอหากต้องการให้การทอ่ายิ่งขึ้นให้ใช้เทียนไขถูกับเส้นเอ็นที่ขึงไว้ให้ทั่ว เพื่อที่จะให้เอ็นลื่นไม่ฝืด ตัดริมเสื้อทั้งสองด้านให้เรียบร้อย เสื้อจะมีความสวยงามมากยิ่งขึ้น ใช้มีดตัดเชือกเอ็นทางต้นเสื้อเพื่อให้เสื้อออกจากโหง มัดเอ็นที่ปลายเสื้อ เพื่อเป็นการป้องกันเสื้อร้วย นำเสื้อที่ทอเสร็จแล้วผึ่งแดดไว้จนแห้งสนิท จึงพับเก็บไว้จำหน่ายหรือแปรรูปต่อไป

การทอเสื้อที่สวยงามนั้นต้องใช้ความประณีตและความอดทนสูงเพราะการทอเสื้อต้องใช้ระยะเวลาในการทอมาก จึงจะได้เสื้อที่สวยงามมาก และอีกอย่างหนึ่งก็คือการใช้สีในการใส่ลวดลายให้เกิดสีสันสวยงามตามใจผู้ทำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการทอเสื่อหมักก

๕. การทำบั้งไฟขอฝน

ปราชญ์ชาวบ้าน แขนงการทำบั้งไฟขอฝน

นายลำ ชาดง ที่อยู่บ้านเลขที่ ๙ หมู่ที่ ๙ ตำบลลานหอย อำเภอบ้านด่านลานหอย
จังหวัดสุโขทัย

ความเป็นมา

อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย เป็นอำเภอที่มีการอพยพของประชาชน
ชาวอีสานเข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยทำมาหากิน การย้ายถิ่นฐานของชาวอีสาน นอกจากจะทำมาหากินแล้ว
ยังได้นำเอาวิถีชีวิตของชาวอีสานที่เป็นเอกลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็นการดำรงชีวิตประจำวัน การเกษตร ภาษา
ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ดิดตัวมาเพื่อสืบสานไว้ตามที่ได้เรียนรู้มาจากบรรพบุรุษ
อำเภอบ้านด่านลานหอย มีทั้งหมด ๗ ตำบล มีชาวอีสานกระจายอยู่เกือบทุกตำบล
เป็นชุมชนใหญ่บ้างเล็กบ้างตามสภาพพื้นที่ สิ่งที่ชาวอีสานได้ปฏิบัติสืบกันมาแม้กระทั่งได้ย้ายถิ่นฐานมาอยู่
จังหวัดสุโขทัย คือ ได้นำประเพณีบุญบั้งไฟมาสืบสานปฏิบัติกันเรื่อยมา ซึ่งจะมีการจุดบั้งไฟทุกๆ ปี เพื่อเป็นการ
ขอฝนจากเบื้องบนในการขอฝนทำการเกษตร ซึ่งจะดำเนินการก่อนถึงฤดูทำการเกษตร ซึ่งในเขตพื้นที่
องค์การบริหารส่วนตำบลลานหอย มีชาวอีสานอยู่ในเขตพื้นที่ คือ ชาวบ้านไร่เต็ง หมู่ที่ ๙ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่เป็น
ชาวอีสานทั้งหมู่บ้าน และยังคงร่วมกันอนุรักษ์ประเพณีบุญบั้งไฟ

นายลำ ชาดง ชาวบ้านหมู่ที่ ๙ บ้านไร่เต็ง ตำบลลานหอย อำเภอบ้านด่านลานหอย
จังหวัดสุโขทัย ได้มีการสืบสานภูมิปัญญาทางการบั้งไฟขอฝน แม้จะอพยพย้ายมาจากภาคอีสาน แต่ได้นำ
ภูมิปัญญาท้องถิ่น แขนงการบั้งไฟขอฝนมาสืบสานและถ่ายทอดให้กับลูกหลานต่อไป

ขั้นตอนการทำบั้งไฟขอฝน

การทำบั้งไฟนั้นจะต้องมีการศึกษาเรียนรู้ มีครูและมีศิษย์สืบทอดกันมาคนที่เป็นช่างทำบั้ง
ไฟเรียกว่า "ช่างบั้งไฟ"โดยทั่วไปจะถ่ายทอดต่อกันนับพ่อกับลูก ลูกกับหลาน หรือครูกับศิษย์ เป็นคนๆ
เท่านั้น ไม่ใช่คนทั่วไปอยากเรียนก็จะเรียนได้หมด ครูจะเลือกถ่ายทอดให้ตัวต่อตัวสำหรับศิษย์ที่ครูเห็น
ว่ามีไหวพริบ และมีพรสวรรค์ด้านการทำบั้งไฟเท่านั้น ก่อนจะลงมือทำบั้งไฟต้องจัดหาอุปกรณ์ไว้ให้ครบ
เรียบร้อย เพื่อความสะดวกในการทำ การทำบั้งไฟในปัจจุบันกับสมัยโบราณจะต่างกันในเรื่องระยะเวลา
ในปัจจุบันจังหวัดยโสธรจะกำหนดไว้เลยว่าจะจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟในสัปดาห์ ที่ ๒ ของเดือน
พฤษภาคมทุกปีอุปกรณ์ในการทำบั้งไฟในปัจจุบันหาได้ง่ายทันสมัยถ้า หากมีเงินเพียงพอบั้งไฟจะเสร็จ
ประกอบด้วย

- ๑.ไม้ที่จะทำลำกล้อง(เลา)และหางบั้งไฟ
- ๒.ขี้เเจีย (ดินประสีว)
- ๓.ไม้ที่จะทำถ่าน
- ๔.เชือก ลวด ตะปู
- ๕.แผ่นสังกะสีแบนๆ
- ๖.เถียดไม้หรือดิน
- ๗.อุปกรณ์อื่นๆ ตามต้องการ

วิธีทำบั้งไฟ เมื่อเตรียมวัสดุอุปกรณ์พร้อมแล้วดำเนินการดังนี้

ถ้าดินประสิว ๑ ส่วน ถ่าน ๓ ส่วน เรียกว่าหม้อถ่านสาม มีความเร็วปานกลางถ้าดินประสิว

๑ ส่วน ถ่าน ๔ ส่วน เรียกว่าหม้อถ่านสี่ มีความไวช้า หม้อขับนิยมทำกันถึงถ่านแปด

๑. ลำกล้อง นิยมนำลำไม้มาทะลุปล้องและตากให้แห้ง อาจจะใช้ต้นหมาก ลำตาล ไม้ประดู่ ไม้เนื้อแข็งที่มีคุณภาพดี ท่อเหล็กแป้นท่อน้ำ หรือเอลสลอน อย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้ แล้วแต่คณะกรรมการจัดงานกำหนด

๒. ตัวบั้งไฟ แบบดั้งเดิมใช้กระบอกไม้ไผ่ขนาดยาว สั้น ตามต้องการ ของแต่ละคูรมีสสูตรไม่แน่นอน ไม่เหมือนกับใช้ไม้ไผ่สดทะลุปล้อง กลวงกลางข้างในออกจนไฟให้แห้งพันรอบชั้นชะเนาะด้วยเชือกหวาย หรือตอกไม้ไผ่ คั่นให้แน่นเพื่อกันแตก บรรจุดิน ซึ่งเป็นดินปืนสูตรผสมที่เป่าความลับเฉพาะของช่างทำบั้งไฟนั้น ปัจจุบันตัวบั้งไฟนิยมทำด้วยท่อเหล็กหรือเอลสลอน บางครั้งมีลูกไฟด้วย

๓. หางบั้งไฟ ไม้ที่จะใช้ทำหางบั้งไฟจะต้องใช้ไม้ผ่ายาวๆเรียบๆ พอเหมาะกับม้านั่งของตัวบั้งไฟ มัดติดเข้ากับตัวบั้งไฟให้แน่นเพื่อเป็นหาง บังคับให้พุ่งตรงขึ้นไป

๔. หม้อหรือดินปืน เป็นวัสดุที่มีส่วนผสมกำมะถัน (คนอีสานเรียกว่ามาด) ผสมกับดินระสิ่ว (คนอีสานเรียกว่าขี้เจีย) และถ่านที่ได้จากการเผาไม้เนื้ออ่อน เช่น ไม้ละออง(นนทรี) ไม้สะคร่าง (หมากเล็กหมากน้อย) ไม้มะค่า เพราะมีเขมาน้อยตำลเอียดเร่วนอกจากนี้อาจใช้ไม้ฉำฉา หรือไม้سابเสือกก็ได้ แต่เป็นดินปืนแล้วเขมามาก

๕. เถียด คือส่วนที่อยู่หัวท้ายของตัวบั้งไฟ ทำด้วยไม้กลมๆ หรือดินเหนียว กันแรงระเบิดพุ่งออกมา ต่อจากเถียดมีดินเหนียวคั่นหม้อไว้อีกชั้นหนึ่งก่อนใส่เถียดท้ายบั้งไฟ ต้องเจาะรูขนวนซึ่งใช้จิวรพระหรือผ้าเก่ามัดให้ยาวตามต้องการ คลุกกับดีเกลือบรรจุตามรูขนวน แล้วปล่อยหางขนวนไว้จุดไฟ

๑. เตรียมฟืน ใช้ไม้เนื้ออ่อนมาตัดเป็นท่อนๆ แล้วผ่าเป็นฝืนจะใช้จำนวนมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับขนาดของบั้งไฟ

๒. ผึ่งแดด นำฟืนที่ผ่าแล้วมาตากแดด

๓. ขุดหลุม ขุดหลุมให้มีลักษณะกลม ขนาดจะเล็กหรือใหญ่ขึ้นอยู่กับจำนวนฟืนเสร็จแล้วนำฟืนที่ตากอย่าให้แห้งมาก ลงวางในหลุมลักษณะการวางฟืนจะวางเป็นรูปกระโจม

๔. เมื่อวางไม้ในหลุมแล้วก็จุดไฟเผาเหมือนเผาถ่าน

๕. เมื่อฟืนไหม้หมดแล้วเหลือแต่ถ่านก็นำใบตองหรือสังกะสีมาปิดปากหลุมแล้วใช้ดินกลบปากหลุม ไม้ให้ควันออก

๖. เก็บถ่าน นำถ่านที่ได้จากการเผาใส่ภาชนะแล้วนำไปผึ่งให้เย็น

๗. เตรียมดินปืน โดยคั่วขี้เจีย (ดินประสิว) และถ่านร่วมกันโดยคั่วดินประสิวก่อน ต้มน้ำให้เดือดก่อนแล้วจึงเอาดินประสิวลงเมื่อละลายแล้วจึงนำถ่านมาคั่วรวม กันเคี่ยวต่อจนเกือบแห้งจึงนำขึ้นมาผึ่ง

๘. โขลก นำถ่านและดินประสิ่วที่คั่วแล้วมาโขลกให้ละเอียด

๙. ร่อน นำดินปืน หม้อที่คั่วแล้วตำแล้วมาร่อนให้ละเอียด

๑๐. ทดลองหม้อหรือดินปืน เพื่อหาอัตราส่วนมีสมดุล ถ้าติดไฟเร็วแสดงว่าสมดุลใช้ได้ แต่ถ้าติดไฟช้าแสดงว่าส่วนประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งน้อยไป เช่นอาจเป็นที่ดินประสิ่วหรือถ่านต้องคอยเติมเวลาคั่ว แล้วนำมาทดลองจนกว่าจะได้ที่ หม้อ (ดินปืน) แบ่งออกเป็น ๒ ชนิด คือ

๑. หม้อดินสุก หมายถึง การใช้ดินประสีผสมกันแล้วนำไปคั่ว(ผสมน้ำเล็กน้อย)หม้อชนิดนี้มีแรงอัด มากกว่า และมีอันตรายมาก สำหรับอัตราส่วนก็เหมือนกัน

๒. หม้อดินดิบ หมายถึง การใช้ดินประสีตำแล้วผสมถ่านตามสัดส่วน แบ่งหม้อออกเป็นหลายชนิด ตามแบบเดิมของช่างโบราณ โดยถือเป็นส่วนผสมของดินประสีและถ่าน เช่น ถ้าดินประสี ๒ ส่วน ถ่าน ๒.๕ ส่วน เรียกว่า หม้อสับสลิ้ง หรือเปี้ยห้า มีความเร็วมากหม้อ (ดินปืน) แบ่งตามลักษณะการใช้ คือ

๑. หม้อถีบ เป็นหม้อที่มีความไวสูง ผสมดินมาดและถ่านในอัตราส่วน ๔:๑/๔:๑ คือ ดินมาด มาดเพื่อ ถ่านสลิ้งใช้เป็นหม้อปืนหรือหม้อพลู เพราะติดง่ายและไวไฟ

๒. หม้อขับ เป็นหม้อที่มีความไวรองลงมา ได้แก่ หม้อสับสลิ้ง หม้อถ่านสามและหม้อถ่านสี่ ใช้ในการทำบั้งไฟและตะไลทั่วไป

๓. หม้ออ่อน เป็นหม้อที่มีความไวไฟต่ำ ได้แก่ หม้อตั้งแต่ถ่านห้าก้อนขึ้นไปใช้ใส่ในบั้งไฟ เมื่อต้องการแรงเฉื่อย เช่น ตอนปากกระบอกไฟ

๔. หม้อผสม เป็นหม้อพิเศษ เป็นหม้อพิเศษมีส่วนผสมแตกต่างกันออกไปเพื่อผลบางอย่าง ส่วนผสมจึงไม่แน่นอน เช่น ใส่ปูน ชี้เหล็ก นานม ฯลฯ เช่น หม้อไฟพะเนียงสูตรหม้อ (ดินปืน)

ทั่วไปช่างทำบั้งไฟจะใช้ หม้อบรรจุลงในตัวบั้งไฟจะขึ้นสูงแค่ไหน ขึ้นอยู่กับกลวิธีในการทำ การบรรจุ ถ้าผสมดินปืนแรงไปบั้งไฟจะเกิดระเบิดเสียก่อนหรือพวยขึ้นไปได้เล็กน้อยก็จะระเบิด ระหว่างทาง เรียกว่า บั้งไฟแตก ถ้าผสมดินปืนอ่อนไป บั้งไฟจะขึ้นไปยังไม่พ่นฐานปล่อย ก็ตกลงไปคำรามอยู่บนพื้นดิน หรือคำรามอยู่กับที่ เรียกว่า "บั้งไฟชู่"

การบรรจุดินปืน มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- ตอนหนึ่ง แร้งยก
- ตอนสอง แร้งขับส่ง
- ตอนสาม แร้งพุ่ง

สูตรดินปืนบั้งไฟแสน ใช้ดินปืน ๓ ช่วง

ช่วงที่ ๑ ส่วนผสมดินประสี ๑๐ กิโลกรัม ใช้ถ่านผสม ๔ กิโลกรัม

ช่วงที่ ๒ ส่วนผสมดินประสี ๑๐ กิโลกรัม ใช้ถ่านผสม ๓ กิโลกรัม

ช่วงที่ ๓ ส่วนผสมดินประสี ๑๐ กิโลกรัม ใช้ถ่านผสม ๒.๕ กิโลกรัม

บั้งไฟแสน ๑ บั้ง บรรจุดินปืน ๑๒ กิโลกรัม

การเจาะรูชนวน

๑. การเจาะรูชนวนแบบเศวตฉัตร ให้เอาเชือกเจาะอะไรก็ได้วัดความกว้างของบั้งไฟจากริมนอกข้างหนึ่ง ผ่านศูนย์กลางถึงถึงริมในอีกข้างหนึ่ง แล้วนำความยาวมาแบ่งเป็น ๖ ส่วนหาความยาว ๑ ใน ๖ มาแบ่งเป็น ๖ ส่วน ซึ่ง ๑ ใน ๖ ส่วนนี้คือความกว้างของรูชนวนช่วงแรก แล้วเอาความกว้างของรูชนวนช่วงแรกมาเป็น ๖ ส่วน เจาะรูเท่ากัน ๑ ใน ๖ ลดหลั่นไปที่ละช่วงจนถึงเถียดสลัก

๒. การเจาะรูชนวนแบบตาลถอดยอด รูชนวนช่วงแรกมีขนาดทำแบบเศวตฉัตร เอาความกว้างของรูแค่ ๑ ใน ๒ ลดหลั่นกันไป ทั้งสองแบบนี้เป็นแบบจุดชนวนทางหัว ซึ่งสมัยก่อนชอบทำ เพราะไม่มีแป้นเหล็กทำบั้งไฟ

๓. การเจาะรูชนวนแบบโมคตัลลาหลงทวีป ซึ่งจะเจาะรูแบบใดก็ได้ แต่หัวบั้งไฟมีเถียดหรือสลักแน่นหนา แบบนี้ใช้จุดชนวนท้ายบั้ง เป็นวิธีการค่อนข้างใหม่ ถ้าจะใช้พุ่งแรงไปให้ได้ไกล ๆ สูง ๆ ให้บรรจุกำมะถันลงไปตรงเถียดหลังมาก ๆ จะมีแรงระเบิด ระเบิดมาก การเจาะรูเพื่อใส่ชนวนนี้ต้องอาศัยความชำนาญ เพราะถ้าทำไม่ดีอาจก่อให้เกิดอันตรายเวลาจุดบรรจุดินปืน นำดินปืนบรรจุลงในเสาแล้วอัดให้แน่นจนเกือบเต็มแล้วปิดรูอัดด้านให้แน่นเจาะ รูล่างกลิ้ง เมื่ออัดดินปืนแน่นแล้ว ก็เจาะรูล่างกลิ้งสำหรับใส่ชนวนนำล่างกลิ้งที่เจาะรูแล้วมามัดเข้าทางบั้งไฟ เตรียมประกอบบุรูปร่าง

ภาพการจุดบั้งไฟของชาวอีสาน

บั้งไฟของชนของชาวอีสาน ขนาดไมใหญ่มากประมาณ ๒ - ๒.๕ นิ้ว

บั้งไฟของชนของชาวอีสาน ทะยานสู่ท้องฟ้า

ชาวบ้าน เรียนเชิญนายก อบต.ลานหอย จุดชนวนบั้งไฟขอฝน

อบต.ลานหอย จัดโครงการประเพณีบุญบั้งไฟร่วมกับชาวบ้าน

๖. การประดิษฐ์พวงมโหตร

ปราชญ์ชาวบ้าน แขนงการประดิษฐ์พวงมโหตร

นายพัต ถ้วนถี่ ที่อยู่บ้านเลขที่ ๗๕ หมู่ที่ ๓ ตำบลลานหอย อำเภอบ้านด่านลาน

หอย จังหวัดสุโขทัย

ความเป็นมา

พวงมโหตร เป็นเครื่องแขวนโบราณที่ทำจากกระดาษสีต่างๆ โดยนำมาพับและตัดเป็นรูปต่าง ๆ เป็นภูมิปัญญา พวงมโหตรเป็นเครื่องแขวนประเภทหนึ่ง ซึ่งใช้แขวนในงานมงคลเท่านั้น เช่นงานแต่งงาน งานบวช งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานวันสงกรานต์ งานโกนจุกและงานบุญทั่วไป ซึ่งจะนำมาแขวนสถานที่เด่นที่สุดในบ้าน เช่น ใจกลางบ้าน ปัจจุบันผู้ที่มีความรู้และความสามารถหรือปราชญ์ชาวบ้านในการทำพวงมโหตรมีน้อยมาก จึงควรมีการถ่ายทอดและอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบต่อไป

ขั้นตอนการประดิษฐ์พวงมโหตร

พวงมโหตร เป็นเครื่องแขวนโบราณที่ทำจากกระดาษสีต่าง ๆ นำมาพับและตัดเป็นรูปต่าง ๆ เป็นภูมิปัญญา พวงมโหตรเป็นเครื่องแขวนประเภทหนึ่ง ซึ่งใช้แขวนในงานมงคลเท่านั้น

พวงมโหตร คำว่าพวง มโหตร อ่านว่า พวง - มะ-โหด

วัสดุอุปกรณ์

๑. กระดาษว่าว กระดาษโพตส์เตอร์ สีสองหน้า
๒. กรรไกร
๓. กาว-ไม้ไผ่หาลาวให้กลม พันด้วยกระดาษสี
๔. ไม้บรรทัด-ดินสอ
๕. กระดาษแข็ง
๖. คัตเตอร์
๗. เชือกด้าย

การทำพวงมโหตรใช้กระดาษโปสเตอร์สีสองหน้า เช่นกัน ถ้าจะให้สวยต้องใช้กระดาษหลายๆ สี พับกระดาษสี่เหลี่ยมจัตุรัสให้เป็นรูปสามเหลี่ยม แล้วพับครึ่งสามเหลี่ยมนั้นต่ออีก ๒ ครั้ง หมุนยอดสามเหลี่ยมเอาด้านสัน (ด้านที่ปิดไม่ได้) ไปไว้ทางขวามือ พับสันทับเข้าไปจนดูคล้ายสามเหลี่ยม ๒ รูปซ้อนทับกันอยู่

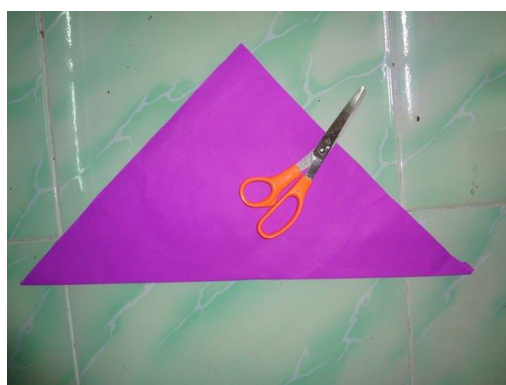
จากนั้น ใช้กรรไกรตัดกระดาษสามเหลี่ยมแบบสลับฟันปลา โดยตัดจากยอดบนลงล่างจนเกือบถึงชายด้านล่างให้มีระยะห่างเท่าๆ กัน คลี่กระดาษออกและใช้กรรไกรเจาะรูตรงกลางกระดาษทั้ง ๓ แผ่นเพื่อสอดกระดาษแข็งรูปวงกลมซึ่งร้อยเชือกผูกกับไม้ไผ่เรียบร้อยแล้ว สำหรับทำเป็นไม้แขวน ใช้มือจับแต่งกระดาษที่ซ้อนกันอยู่นั้นให้เป็นทรงจอมแห

พวงมโหตร เป็นเครื่องแขวนโบราณที่ทำจากกระดาษสีต่าง ๆ นำมาพับและตัดเป็นรูปต่าง ๆ เป็นภูมิปัญญา พวงมโหตรเป็นเครื่องแขวนประเภทหนึ่ง ซึ่งใช้แขวนในงานมงคลเท่านั้น เช่นงานแต่งงานบวช งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานวันสงกรานต์ งานโกนจุกและงานบุญทั่วไป ซึ่งจะนำมาแขวนสถานที่เด่นที่สุดในบ้าน เช่น ใจกลางบ้าน

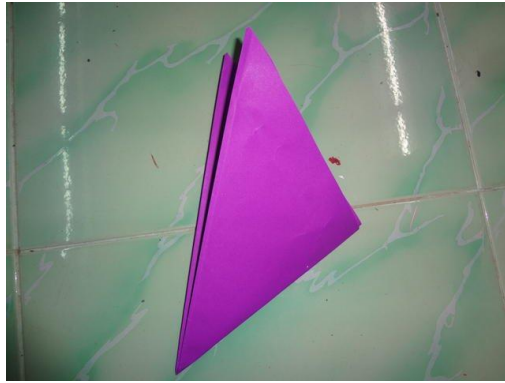
เราคนไทย ที่สำคัญต้องช่วยกันรักษาวัฒนธรรมดีๆ ของไทยเราไว้ให้ลูกหลานเราได้ดูกันต่อไป

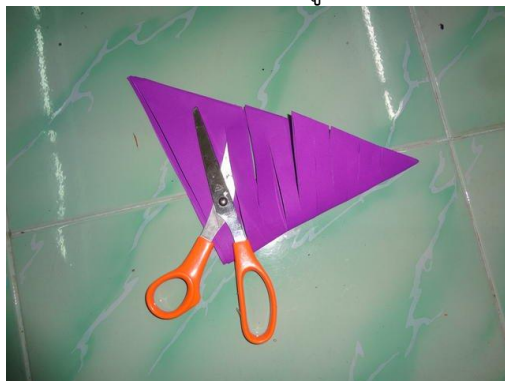
ตัดกระดาษเป็นรูป สี่เหลี่ยมจัตุรัส หรือสี่เหลี่ยมด้านเท่า

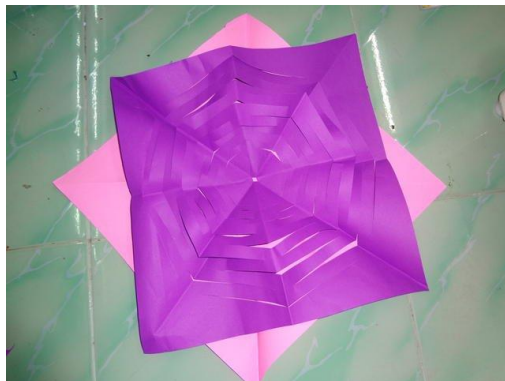
พับกระดาษให้เป็นรูปสามเหลี่ยม

พับกระดาษให้เป็นรูปสามเหลี่ยมอีกครั้ง

ใช้กรรไกรตัดกระดาษ สลับฟันปลา

คลี่ กระดาษออก เอาด้านในขึ้น

ตัดกระดาษแข็ง เป็นวงกลม เจาะรูร้อยเชือก

ร้อยด้านล่างพวงมโหตร

ยกปลายเชือกขึ้น ก็จะได้พวงมโหตรดังภาพ

พวงมโหตรที่ตัดเสร็จเรียบร้อยแล้ว

งาม ไหม?

ใช้สีฉูดฉาด สลับกัน จะสวยงาม

โครงการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและเชิดชูปราชญ์ชาวบ้าน ประจำปี ๒๕๖๑
องค์การบริหารส่วนตำบลลานหอย อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย

๗. การตัดกระดาษไทยโบราณ

ปราชญ์ชาวบ้าน แขนงการประดิษฐ์พวงมโหตร

นายพืด ถ้วนถี่ ที่อยู่บ้านเลขที่ ๗๕ หมู่ที่ ๓ ตำบลลานหอย อำเภอบ้านด่านลานหอย
จังหวัดสุโขทัย

ความเป็นมา

งานตัดกระดาษไทยโบราณ เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีในสังคมไทยซึ่งมีอยู่มากมาย และมีการยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนาน เพื่อบ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของคนไทยได้เป็นอย่างดี เช่น ใช้ตกแต่งงานมงคลสมรสหรือแต่งงาน ใช้ตกแต่งงานอุปสมบท ใช้ในการตกแต่งงานบุญ พิธีบวชนาค ธงลวดลายไทย รูปนักษัตร และรูปลวดลายอื่นๆ ปัจจุบันผู้ที่มีความรู้และความสามารถหรือปราชญ์ชาวบ้านในการตัดกระดาษไทยโบราณมีน้อยมาก จึงควรมีการถ่ายทอดและอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบต่อไป

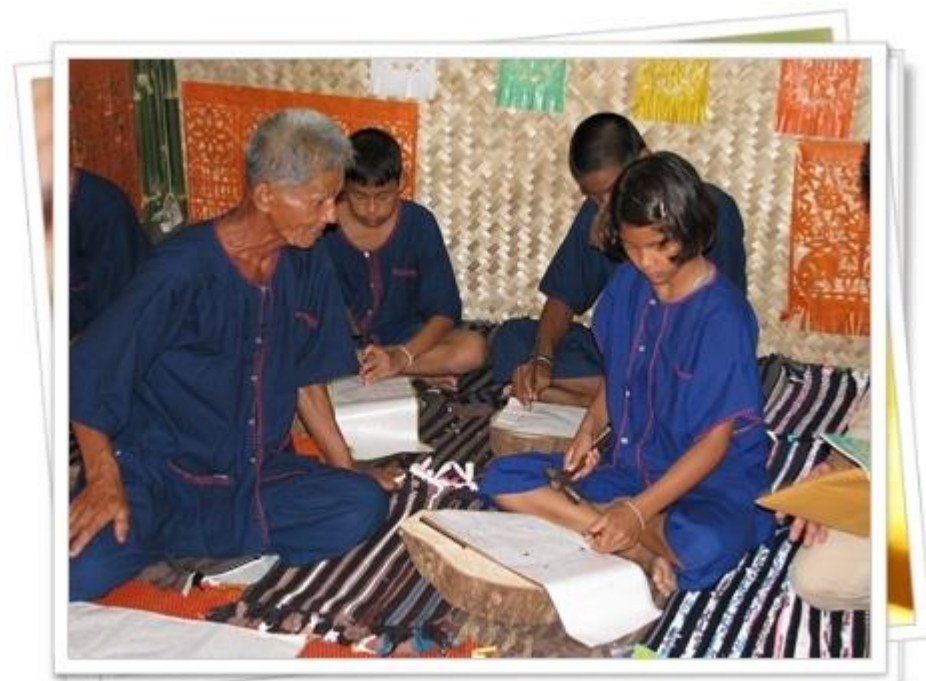
ขั้นตอนการตัดกระดาษไทยโบราณ

งานตัดกระดาษไทยโบราณ เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีในสังคมไทยซึ่งมีอยู่มากมายและมีการยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนาน เพื่อบ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของคนไทยได้เป็นอย่างดี เช่น ใช้ตกแต่งงานมงคลสมรสหรือแต่งงาน ใช้ตกแต่งงานอุปสมบท ใช้ในการตกแต่งงานบุญ พิธีบวชนาค ธงลวดลายไทย รูปนักษัตร และรูปลวดลายอื่นๆ ซึ่งจะใช้ตกแต่งตามประตูและหน้าต่าง

ศิลปะการตัดกระดาษนับเป็นความผูกพันกับคนในชุมชนเป็นอย่างมาก ซึ่งดูได้จากประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นงานแต่งงาน งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีสงกรานต์ เป็น เพณีสารท ตลอดจนประเพณีและงานสริมงคลต่างๆ ในหมู่บ้านและชุมชน ประดับประดาบ้านเจ้าภาพจัดงาน ด้วยกระดาษที่มีสีสันสดใสสวยงาม มีลวดลายอันวิจิตร บ่งบอกถึงคุณค่าด้านจิตใจ และควรค่าอย่างยิ่งที่ชุมชนจะ อนุรักษ์ไว้ต่อไป

กระดาษที่จัดเตรียมไว้มาพับสลับไปมา ความละเอียดของลวดลายจะอยู่ที่การพับกระดาษให้มีความหนา ลวดลายจะอยู่ที่ผู้ที่ตัดกระดาษว่าจะจินตนาการในการตัดกระดาษ ส่วนใหญ่ผู้ที่ตัดกระดาษจะต้องมีทักษะและความชำนาญอย่างสูง จะต้องมีความสมาธิและความมุ่งมั่น ลวดลายที่ออกมาจึงจะมีความอ่อนช้อยและสวยงาม

เทคนิค/เคล็ดลับในการผลิต

ศิลปะการตัดกระดาษ จะมีเคล็ดลับซึ่งจะเป็นความชำนาญพิเศษของผู้ทำการตัดกระดาษจะขึ้นอยู่กับ การพับกระดาษ ตลอดจนการตัดกระดาษให้เป็นรูปวงกลมเล็กๆ เพื่อที่จะได้มีความอ่อนช้อยและความละเอียดของลวดลาย

โครงการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและเชิดชูปราชญ์ชาวบ้าน ประจำปี ๒๕๖๒
(การตัดกระดาษไทยโบราณ)

ข้อมูลปราชญ์ชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น
องค์การบริหารส่วนตำบลลานหอย อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔

กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
องค์การบริหารส่วนตำบลลานหอย